

Bílá nemoc

Kontext autorovy tvorby

I. pol. 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek

- 1890-1938
- Nejmladší ze tří dětí
- Žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik
- Symbol I. republiky
- Několikrát nominován na NC, ale nikdy ji nedostal
- Člen „pátečníků“
- Pravidelně přispíval do Lidových novin a do národních listů
- Zemřel pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem na zápal plic

Pátečníci je označení skupiny kulturních a politických osobností první Československé republiky z okruhu spisovatele Karla Čapka, kteří se u něj v pátek odpoledne scházeli.

Tvorba

- Představitel humanistické demokratické literatury
- Vliv filozofického a estetického vzdělání, především pragmatismus a expresionismus
- Spolupráce s Josefem Čapkem, např. Loupežník, Ze života hmyzu, Zářivé hlubiny

Utopická díla

- dramata i romány, převratný vynález má špatné účinky na lidstvo – katastrofy jsou varování, Čapek nevěřil technice, vždy je v kontrastu s přírodou
 - o R.U.R – drama, poprvé použito slovo robot
 - o Věc Markopulos, Ze života hmyzu, Krakatit
 - o Próza pro noviny (fejetony, sloupky)
 - o Povídky z I + 2 kapsy, Dášenska čili Život štěněte, Devatero pohádek
 - o Válka s mloky, Matka, Bílá nemoc

Literární/obecně kulturní kontext

ČESKÁ MEZIVÁLEČNÁ PRÓZA

- Kritika první světové války, odsuzování její zbytečnosti. A brutality
- Legionářský, demokratický, levicově orientovaný autoři, imaginativní, psychologický, německý příšící autoři

SMĚR:

- představitel humanistické demokratické literatury = **demokratický proud** české literatury v 20.-30. letech 20. století (meziválečná literatura)

- **pragmatismus**

DEMOKRATICKÝ PROUD

- Autoři přispívali svými články do Lidových novin
- Pragmatismus
- Proti válce, rasismu a násilí

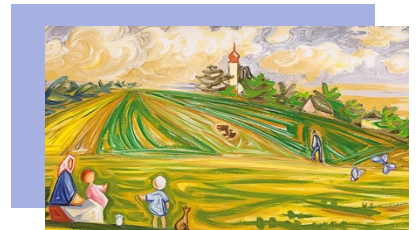
PRAGMATISMUS

- Filozofický směr, vzniká v USA
- Snaží se najít absolutní pravdu
- Univerzální pravda neexistuje, je tolik pravd, z tolika zorných úhlů se na ni díváme.
- Pravdivé je to, co je užitečné
- **Generace pragmatiků** – klub demokratický, skupina literátů kolem lidových novin

Současníci

Josef Čapek

- jako malíř se inspiroval dobovým kubismem, jež ve svém díle osobitým způsobem přetavil.
- Jeho svěbytný rukopis mají i četné ilustrace, knižní obálky nebo scénické návrhy
- Virtuózně pak dětem vyprávěl o pejskovi a kočičce. Šíře jeho záběru byla úctyhodná
- Část literárního díla vytvářel zpočátku společně s bratrem Karlem
- byl introvert, ve vrcholných pracích zaměřený na hloubku lidského nitra
- Jeho básně z koncentračního tábora, poslední část jeho díla, se naštěstí díky několika spolupřezřím dochovaly
- Díla: Stín kapradiny; Povědejme si, děti; Umění přírodních národů

Karel Poláček (1892-1944)

- Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách
- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi
- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou) tvorba pro děti: Edudant a Francimor, Bylo nás pět
- humoristické knihy: Michelup a motocykl, Muži v ofsajdu
- Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888-1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvýš

O knize

Literární druh: drama

Literární žánr: tragédie

Časoprostor:

- Blíže neurčené místo – vymyšlená země. Střídání jen několika různých prostředí (Maršálová kancelář, klinika, Galénova ordinace, pokoj rodiny, čekárna před Galénovou ordinací)
- Autorova současnost, před vypuknutím 2. světové války (meziválečná doba), doba, kdy nacismus dosáhl největší síly

Téma: poukázání na nesmyslnost války a varování před hrozbou fašismu/ epidemie bílé nemoci, na kterou se nedaří najít lék/téma války

Motivy: lék, válka, pacient, skvrna, moc, bezohlednost, diktatura

Vypravěč: Není

Postavy:

- **Dr. Galén** – přezdívka Doktor Děťina, mladý lékař, laskavý, pomáhá chudým, naivní (myslí si, že dokáže zastavit válku), statečný a neústupný (odporuje maršálovi i pod hrozbou vězení), jako jediný objeví lék proti bílé nemoci. Léčí ale jen chudé a lidi bez vlivu, aby tak přinutil mocné k nastolení míru.

Maršál – velitel vojsk, diktátor, bezcitný, slepě vede svůj národ do války -> touží po moci a vládnutí. Naprostým opakem dr. Galéna. Nakonec také onemocní bílou nemocí.

- **Baron Krüg** – Maršálův přítel, dodává mu zbraně -> majitel továrny na výrobu zbraní. Velmi podobné povahy jako maršál -> touží po úspěchu, moci, slávě.

Dvorní rada Sigelius – lékař, ředitel nemocnice, touha po slávě a úspěchu, snaží se najít lék proti Bílé nemoci.

- **Další postavy** – matka, otec, syn, dcera, malomocní, zdravotníci.

Maršálova dcera Anetta – chodí se synem továrníka Krüga, Galénovy podmínky

Pavel – Krügův syn, přítel Anetty

Otec – klidný

Matka – starostlivá, onemocní bílou nemocí

Syn – upřímný, zničí lék Galéna

Dcera – drzá, upřímná

Malomocní – lidé nakažení bílou nemocí

Kompoziční výstavba

- Chronologická
- 3 jednání, gradace, tragický konec
- Scénické poznámky jsou napsané kurzívou v závorkách
- Pohled anonymní rodiny (děti válku vítají-nová pracovní místa, rodiče se bojí)

Jazykové prostředky

- Dílo je psáno spisovným jazykem a formou živých dialogů – posunují děj vpřed, charakterizují postavy.
- V textu se objevuje latinský název pro označení Bílé nemoci – Morbus Tshengi.
- Bohatá slovní zásoba. Autor zde použil i jazyk anglický, německý a francouzský.
- Dále zde můžeme nalézt i metafory, časté oslovení a nářečí.

Zajímavé myšlenky v díle

- **Vědecký pokrok a morální odpovědnost:** V příběhu se vědci snaží najít lék na neznámou smrtelnou nemoc. Tento motiv zkoumá vztah mezi vědeckým pokrokem a jeho morálními důsledky. Čapek se ptá, zda je vědecký pokrok skutečně prospěšný pro lidstvo, pokud může vést k neetickému využívání znalosti
- **Lidská bezmocnost a strach ze smrti:** Bílá nemoc je v románu metaforou pro nevyhnutelnost smrti a bezmocnost lidského jedince vůči ní. Zároveň se ukazuje, jak lidé reagují na hrozbu, ať už pasivitou nebo hledáním rychlých řešení, která mohou mít nechtěné následky
- **Politika a moc:** V románu se vysoce politizovaná situace prolíná s lékařskými problémy. Čapek zobrazuje, jak politika může zneužívat krize, aby si upevnila svou moc, což je varováním před autoritářskými tendencemi a zneužíváním strachu z neznámého.
- **Naděje a záchrana:** Jedním z klíčových aspektů příběhu je otázka, zda existuje nějaká naděje pro lidstvo nebo zda je osud již zpečetěn. Postava doktora Galéna, který se snaží vymyslet lék, symbolizuje nejen naději, ale i neochotu vzdát se v těžkých časech.
- **Existenciální otázky:** Celé dílo nese silnou existenciální dimenzi, kdy se jednotlivci i celá společnost musí vyrovnat s otázkami smyslu života, smrti a lidské marnosti. Téma zániku lidského rodu je v románu vyjádřeno nejen jako biologická hrozba, ale i jako morální dilema.

Jak dílo může promlouvat k mladému člověku a současnému světu

- **Zodpovědnost a etika v technologiích a vědě:**
 - V dnešním světě, kdy technologie a vědecký pokrok neustále mění naše životy, je otázka etiky stále velmi živá. Mladí lidé se stále častěji setkávají s technologiemi, které mohou mít dalekosáhlé důsledky pro životní prostředí, lidské zdraví, nebo sociální struktury. Čapek ve *Bílé nemoci* ukazuje, jak vědecký pokrok může být nebezpečný, pokud není spojen s morální odpovědností. To může mladé lidi povzbudit k tomu, aby se zamýšleli nad důsledky svých rozhodnutí v oblasti vědy a technologií.
- **Strach z neznámého a pandemie:**
 - Motiv neznámé nemoci, která ničí celou společnost, je v současném světě stále velmi relevantní, zejména po pandemii COVID-19. Mladí lidé mohou snadno identifikovat paralelu mezi strachem z neznámého a tím, jak lidé reagují na globální zdravotní krizi. Čapek ukazuje, jak strach může vést k panice, nesprávným rozhodnutím, nebo dokonce k manipulaci a zneužívání moci.
- **Politika a moc v krizových obdobích:**
 - V dnešním světě, kde se často diskutuje o autoritářských tendencích a zneužívání politické moci, je Čapkovo zobrazení politiky během krizí velmi aktuální. Mladí lidé se mohou zamyslet nad tím, jak politické vedení reaguje v těžkých obdobích a jak mohou jednotlivci přispět k tomu, aby se v těžkých časech neztratila etika a lidskost.
- **Existenciální otázky a smysl života**
 - Čapek ve svém románu zkoumá otázky o smyslu života, smrti a budoucnosti lidstva. Tyto otázky jsou pro mladé lidi, kteří teprve hledají své místo ve světě a přemýšlejí o budoucnosti, velmi relevantní. Otázka, jaký smysl má život, jak se postavit k nevyhnutelnosti smrti, nebo jaké hodnoty by měly formovat naše rozhodnutí, může mladé lidi přimět k hlubokým úvahám o jejich vlastních životech.

- **Naděje a lidská solidarita:**

- I když *Bílá nemoc* ukazuje temnou a beznadějnou stránku lidské existence, zároveň v něm je i náznak naděje. Dr. Galén, který se neúnavně snaží najít lék, je symbolem odhodlání, víry v lidskou schopnost změnit svět k lepšímu. To může mladým lidem připomenout, že i v těžkých časech je důležité hledat řešení, pomáhat si navzájem a neztrácet naději.

- **Kritika materialismu a konzumerismu:**

- V současném světě, kde se stále více soustředíme na materiální hodnoty a okamžité uspokojení, Čapkovy zobrazení společnosti v *Bílé nemoci* upozorňuje na nebezpečí tohoto zaměření. Mladí lidé mohou vnímat, jak je důležité věnovat pozornost hodnotám jako jsou solidarita, etika a dlouhodobá udržitelnost, místo aby se soustředili pouze na hmotný zisk a pohodlí.

Obsah

1.dějství – DVORNÍ RADA

Mezi lidmi propukla nová nemoc → projevuje se bílými skvrnami na těle a poté se projevuje jako lepra nebo mor. Postihuje zejména lidi nad 45 let a smrt nastává asi po 5 měsících. Nemoc je smrtelná → neexistuje na ni žádný lék. Tyto informace se dozvídáme s rozhovoru, který dělá reportér s nejvýznamnějším doktorem státu Sigeliem. Poté, co reportér odejde, přijde k Sigeliově chudý lékař, který říká, že na bílou nemoc našel lék a na Sigeliově klinice by chtěl lék ověřit. Sigelius nechce nejprve na jeho podmínky, že léčbu bude dělat sám bez ostatních lékařů a v oddělené místnosti, přistoupit, ale nakonec mu zkoušku povolí a k dispozici mu dá pokoj č.13.

Poté se ocitáme v rodině, kde čte otec ranní [rozhovor](#) s doktorem Sigeliem. Otec je radikální a z nemoci má strach → nemocné by odvezl do izolace. Matka je zas moc hodná, a tak nemocným pomáhá. Jejich syn a dcera spatřují v nemoci zase výhody → lepší pracovní místa, lepší byty, apod, když staří lidé zemřou.

Na pokoji č.13 se brzy začnou lidé uzdravovat a doktor Sigelius vydává úspěchy doktora Galéna za své. Sigelius se tak proslaví, že kliniku navštíví sám Maršál. Sigelius přijímá jeho chválu a z lékařů vystoupí Galén a řekne Maršálovi, že lék našel on a že ho lidem dá pouze v tom případě, když Maršál slíbí, že nebude válka. Pokud to neodsouhlasí, bude Galén léčit pouze chudé a bezvýznamné lidi. Sigelius ho za tyhle řeči vyžene a doufá, že lék najde sám.

2.dějství – BARON KRÜG

Otec čte opět noviny a čte o léku dr.Galéna. Objevený lék mu ale moc velkou radost nedělá, protože díky nemoci dostal lepší místo v práci. Lepší místo dostal také přítel dcery, a tak si rodina, s výjimkou matky, nemoc v podstatě chválí. Otec odsuzuje Galéna za to, že chce mír, ale matka ho chápe. Nakonec vyjde najevo, že matka má také bílou nemoc. Otec ji vezme ke Galénovi, ale ten ji odmítne vyléčit, protože otec je feditel zbrojovky. Onemocní také majitel zbrojovky baron Krüg. Ten se převleče za chudáka a jde za dr.Galénem. Galén ho ale pozná a chce, aby zajistil mír. Baron jde pak za Maršálem a prosí ho, aby ukončil válku a podepsal příměří. Maršál odmítne, ale zavolá si Galéna a chce ho uplatit. Maršál se snaží také proto, že Krüg je jeho přítel a hlavně jeho synovec chodí s Maršálovou dcerou. Dějství končí tím, že se dozvíme, že se baron Krüg zastřelil.

3.dějství – MARŠÁL

Maršál se sejde s ministry, kteří mu sdělují, jak jsou obyvatelé nespokojení s válkou a válce se chtějí vyhnout i další státy, které chtějí mír. Všichni mají strach z nemoci. Maršál má poté projev k lidem, a když se bojovně tluče do hrudi, zjistí, že dotyk necítí. Jeho dcera a její přítel (mladý Krüg) se vyděsí, ale Maršál se vrátí na balkon a projev dokončí. Mladí lidé jsou nemotivováni a zpívají slávu maršálovi. Poté ho dcera utěšuje, že mu sežene lékaře a vše bude v pořádku, ale Maršál to odmítá – chce vést válku. Do domu přijde Sigelius a Maršál odejde do ložnice, poté, co odejde, přijdou špatné zprávy z bojů. Napadený stát se začal bránit a jiné státy mu pomáhají. Poté se vrátí Maršál a je nešťastný z výsledků vyšetření (→ zbývá mu asi 6 týdnů života). Navíc se dozví výsledky z bojů. Maršál se rozhodne mobilizovat další ročníky a sám se chce postavit do popředí bojů. Mladý Krüg mu to nechce dovolit a zavolá dr.Galénovi, aby okamžitě přijel. Maršál první jeho návštěvu odmítá, ale nakonec mu do telefonu slíbí, že válku ukončí a uzavře mír. Doktor Galén tedy jede do domu Maršála. Před domem je stále ještě dav lidí, který nadšeně oslavuje válku. Galén jim to vyvrací, říká, že bude mír. Tak se na něj nahrne spousta lidí, kteří ho chtějí umlčet. Celá hra končí tím, že rozvášněný dav Galéna ušlape.